

Co-funded by
the European Union

Euro
Tolerance
Culture

❧ *Всеукраїнська наукова конференція* ❧

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»

Панчук Н. П.

канд. психол. наук, доцентка

Мала С. Ю.

студентка магістратури

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СХИЛЬНІСТЬ ДО МАНІПУЛЮВАННЯ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ У КОНТЕКСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН

Сучасне українське суспільство перебуває в умовах соціальних трансформацій, воєнних викликів та інформаційних впливів, що значною мірою позначається на міжособистісних відносинах. У ситуаціях стресу, невизначеності та підвищеної тривожності особистість може частіше вдаватися до маніпулятивних стратегій спілкування як засобу контролю чи захисту власних інтересів. З іншого боку, суспільна консолідація, волонтерський рух, підтримка внутрішньо переміщених осіб вимагають від людей високого рівня толерантності, емпатії та готовності до конструктивної взаємодії. У цьому контексті психологічне вивчення співвідношення маніпулятивності та толерантності набуває особливої значущості, адже саме баланс між цими якостями впливає на якість комунікації, соціальну згуртованість та психологічне благополуччя особистості. Аналіз взаємозалежності цих характеристик дозволяє глибше зрозуміти механізми побудови міжособистісних відносин у кризових умовах і створює підґрунтя для розробки психологічних програм розвитку асертивності, емпатії та культури діалогу. «Питання маніпуляції свідомістю з боку гуманітарних дисциплін, особливо соціальної психології, залишається відкритим і остаточно не досліджуваним» [2, с. 87].

У наукових дослідженнях проблеми маніпулятивності та толерантності простежуються різні підходи до їх розуміння та взаємозв'язку. Класичні праці Р. Крісті та Ф. Гейса [7] заклали теоретико-методологічні основи вивчення маніпулятивності, описавши її як міжособистісну стратегію впливу, що пов'язана з прагненням контролювати інших та використовувати їх у власних цілях. В. Магун і М. Руднєв [8] досліджують толерантність як соціально-психологічний феномен, що визначає якість комунікативних відносин і є важливим чинником згуртованості сучасних суспільств. В попередніх наукових працях [3; 6] ми розглядали особливості становлення гендерної ідентичності та сексуальності, які істотно впливають на вибір стратегій міжособистісної взаємодії, зокрема прояви маніпулятивності та рівень толерантності у комунікації.

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»

У працях дослідників О. Донченко, Т. Титаренко [1] підкреслюється, що маніпуляція в комунікації часто використовується у кризових суспільних умовах, коли домінують недовіра й тривожність. Вони розглядають толерантність як складову життєстійкості особистості, яка дозволяє зберігати конструктивні стосунки навіть у ситуаціях конфлікту.

В. Панок, Л. Орбан-Лембрик наголошують, що маніпулятивні тенденції пов'язані з низьким рівнем психологічної культури спілкування. Толерантність, згідно їх думки, розглядається як соціально значуща якість, що формується через освіту та соціалізацію і є протиположною маніпулятивності [4; 5].

С. Костю, С. Алмаші підкреслюють, що «окремим напрямом в дослідженні феномену маніпулювання є вивчення особистості маніпулятора (вибір людини – використовувати або не використовувати маніпулятивні стратегії в поведінці, можна розглядати як спосіб реалізації адаптаційної сторони особистості)» [2, с. 87]. Згідно їх думки, проведення «емпіричного дослідження дає змогу проаналізувати взаємозв'язок схильності до маніпулювання іншими людьми з особливостями соціально-психологічної адаптації особистості та побудувати програму розроблення навичок самооборони від маніпулятора» [2, с. 87]. Автори визначили ефективні стратегії психологічного захисту, які можуть бути впроваджені в освітній процес для зменшення вразливості молоді до маніпуляцій. Дослідження С. Костю, С. Алмаші є важливим внеском у розуміння маніпулятивної поведінки серед молоді та надають конкретні інструменти для її подолання в освітньому середовищі.

Отже, зарубіжні дослідження формують теоретико-методологічний фундамент вивчення маніпулятивності та толерантності, розглядаючи їх як ключові характеристики міжособистісної взаємодії. Ми підкреслюємо значущість соціокультурного та гендерного контексту у становленні особистісних рис, що визначають рівень толерантності та схильність до маніпулятивної поведінки. Поєднання класичних і сучасних досліджень дозволяє зробити висновок, що маніпулятивність і толерантність перебувають у взаємозалежності: підвищена схильність до маніпуляцій супроводжується зниженням толерантності, тоді як розвиток толерантності знижує ризик використання маніпулятивних стратегій у спілкуванні. Маніпулятивність у комунікації найчастіше проявляється там, де бракує довіри, емоційної стабільності та рівноправності. Толерантність виступає не лише моральною цінністю, а й психологічним механізмом адаптації, що допомагає зменшити рівень конфліктності у міжособистісних відносинах.

Література:

1. Донченко О., Титаренко Т. Психологія життєвої кризи. Київ : Либідь, 2003. 320 с.

Co-funded by
the European Union

Euro
Toler
Culture

❧ Всеукраїнська наукова конференція ❧

«ЄВРОПЕЙСЬКІ ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ, МЕДІА, МИСТЕЦТВІ»

2. Костю С., Алмаші С. Psychological protection against manipulation in educational work with young people. *Вісник Національного університету оборони України*. 2025. №2(84), С. 87–96.
3. Максимчук Н. Психологія сексуального розвитку : навч. посібник. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2006. 144 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Соціальна психологія : підручник. Київ : Академвидав, 2016. 544 с.
5. Панок В. Психологія спілкування : навч. посібник. Київ : Каравела, 2019. 304 с.
6. Панчук Н. Гендерна психологія : навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 273 с.
7. Christie R., Geis F. *Studies in Machiavellianism*. New York : Academic Press, 1970. 388 p.
8. Magun V., Rudnev M. Tolerance and Intolerance in Contemporary Societies. *Journal of Social Issues*. 2020. Vol. 76. № 3. P. 701–727.

